

Меѓународни односи и
европска интеграција
Научен труд

УДК:341 (4-672 ЕУ)
339.9 (4-672 ЕУ)
Original research paper

м-р Ана Никодиновска
Крстевска

Ana Nikodinovska
Krstevska, M.A.

ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВО МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ: ПОМЕЃУ ТЕОРИИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ ОДНОСИ И ТЕОРИИТЕ ЗА ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА

Апстракт: Специфичната организација и уредување на Европската унија предизвикува значајни тешкотии при нејзиното дефинирање, бидејќи од една страна ја надминува организацијата на меѓународната организација, но, од друга страна, сепак не го надминува класичниот концепт на европска држава. Во недостаток на една сеопфатна теорија која би можела да ги објасни нејзините карактеристики, овој труд говори за најблиските теоретски гледишта, кои ја проучуваат Унијата како субјект во меѓународниот систем, способен да креира и да спроведува политики, и кои се обидуваат да ја доловат нејзината природа, и тоа: теориите за меѓународните односи и теориите за европски интеграции. Тргувајќи од нив, направен е подетален приказ на главните парадигми на теориите за меѓународните односи изразени преку реализмот, либерализмот и конструктивизмот, како и направен е приказ на позначајните теоретски стојалишта на теориите за европска интеграција, содржани во федерализмот, функционализмот, интерговерментализмот и социјалниот конструктивизам.

Клучни зборови: *Европска унија, реализам, либерализам, конструктивизам, федерализам, функционализам, интерговерментализма, социјален конструктивизам.*

* * *

THE EUROPEAN UNION IN INTERNATIONAL RELATIONS: BETWEEN THEORIES OF INTERNATIONAL RELATIONS AND THEORIES OF EUROPEAN INTEGRATION

Abstract: The specific organization and system of the European Union, poses relevant difficulties towards its definition, since, on one hand, it exceeds the order of an international organization, and on the other, it goes beyond the classic concept of the European state. In lack of an all-inclusive theory which would explain its properties, this paper speaks about the nearest theoretical views, which study the Union as a subject of the international system, capable of creating and implementing policies, and try to identify its nature, that is: International Relations theories and theories for European Integration. From this starting point, a detailed description has been made of the main paradigms of the theories of International Relations – realism, liberalism and constructivism, as well as a layout of the most important standpoints of theories of European integration, such as feudalism, functionalism, intergovernmentalism and social constructivism.

Key words: *European Union, realism, liberalism, constructivism, feudalism, functionalism, intergovernmentalism, social constructivism.*

* * *

Европската унија предизвикува значајни тешкотии при нејзиното дефинирање, бидејќи од една страна ја надминува организацијата на меѓународната организација, но, од друга страна, сепак не го надминува класичниот концепт на европска држава (Hill & Smith, 2011:4). Европската унија за прв пат почна да се проучува во теориите за меѓународните односи врз основа на фактот дека таа е дел од меѓународниот систем и дека е способна за креирање на политики и спроведување на истите. Но, својствената тенденциозност и парцијалност на теориите на меѓународните односи ја намалуваат можноста за изнаоѓање на комплетна теорија во која би се вклопила Унијата како меѓународен актер (Bull, 1982; Hill, 1993). Како нивна противтежа, теориите за европската интеграција ја нагласуваат различната природа на овој проект со што ја издвојуваат од меѓународната арена како посебен субјект во меѓународните односи. Имено, во проучувањето на нејзиното надворешно однесување тие користат комбинација од сфаќања за посебноста на Европската унија односно за нејзиниот *sui generis* квалитет при тоа служејќи се со разни алатки од

политичките науки, споредбената политика и меѓународните односи. Но, како и своите претходници така и теориите за европската интеграција не успеваат целосно да се вplotат со постулатите на реалистичката меѓународна политика.

1. Европската унија во теориите за меѓународните односи

Теоретската мисла на меѓународните односи е поделена врз основа на неколку парадигматски линии: **реализам, либерализам и конструктивизам**. Овој парадигматски спектрум го карактеризира реализмот за неговите песимистички погледи за прогресот на политичките односи помеѓу државите (Donnelly, 2005), либерализмот за неговиот поголем оптимизам во врска со можноста да се одбегне конфликтот помеѓу истите (Burchill, 2005), и на крај, конструктивизмот, како спротивен на претходните два пристапи, за неговото отфрлање на традиционалните сфаќања за централноста на државата во меѓународните односи и за важноста на материјалните фактори (Dessler & Owen, 2005; Reus-Smith, 2005). Па така, **реализмот** како една од парадигмите на меѓународните односи кои доминираа во текот на 20 век одбива да ја признае улогата на Европската унија во меѓународните односи (Whitman, 1997:59). Имено, рационалното државно-центристичкото видување и верувањето дека меѓународните односи се во состојба на анархија, ги предводи реалистите да сметаат дека политиката на државите се заснова на воени преокупации и дека тргнувајќи од тоа никогаш нема да може да постои основа за каква било меѓудржавна соработка (Hill&Smith, 2005, 2011; Holsti, 1995). Истото го потврдува и Хедли Бул (Headly Bull, 1982:151) кога зборува за цивилната моќ на Европа, велејќи дека *'Европа' не е актер во меѓународните односи и не е веројатно дека ќе постане ... таа не може да се смета за сила или моќ во меѓународниот систем сè додека не создаде своја одбрана којашто ќе се разликува и ќе биде независна од САД*.

Либерализмот за разлика од реализмот се заснова на различни претпоставки коишто дозволуваат пофлексибилен и пооптимистички поглед кон светот, односно на верувањето дека државите не се единствени актери во светската политика¹ и дека анархијата во светскиот поредок може да се надмине со воспоставување на испреплетени односи помеѓу различните актери меѓу себе (Hill & Smith, 2005, 2011; Holsti, 1995). Па така, либералистите спротивно на реалистите сметаат дека меѓународната политика не е целосно условена од дистрибуцијата на воената моќ и дека

---

1) Тука влегуваат актерите на супранационално ниво (меѓународните организации), на транснационално ниво (мултинационални корпорации или религиозни организации) и на субнационално ниво (интересни групи или политички партии).

постои простор за соработка и за развој на меѓународните институции. Но, иако либералистите веруваат во меѓудржавната соработка тие, сепак, не го нанапуштаат централниот принцип на сувереност во односите помеѓу државите.

За разлика од претходните две парадигми кои може да се опишат како една паричка со две исти страни, **конструктивизмот** како критичка теорија целосно се издвојува во дисциплината на меѓународните односи. Имено, овој алтернативен пристап ја нагласува важноста на когнитивните фактори во проучување на надворешната политика кои беа занемарени од другите две парадигми. Според конструктивистите, иако државите не пренесуваат целосен суверенитет на институциите, тие сепак се однесуваат и се придржуваат кон институционалните правила кон коишто се приврзале. Со други зборови, државите ја усвојуваат логиката на прифатливост, според која ги следат институционалните правила сè додека не се спротивни на нивните витални национални интереси (Nunes, 2011). За разлика од реалистите, конструктивистите веруваат дека државите наместо од материјални цели, се инспирирани од иделолшки мотивации и дека меѓусебните односи, спротивно на логиката на нормативниот вакуум на реализмот се предводени од збир на меѓународни правила и норми (Hill & Smith, 2005, 2011; Holsti, 1995; Keukeleire & MacNaughtan, 2008).

Освен овие главни теориски правци, како поддисциплина во меѓународните односи го сретнуваме и пристапот на **анализа на надворешната политика** (White, 1999, 2004; Ginsberg, 1999, 2001, 2007), кој отскокнува од основните претпоставки на традиционалистичките видувања и се занимава со објаснување и разбирање на надворешната политика на државите, односно со начинот на донесување на одлуки, процесот, причините, последиците и влијанието кои произлегуваат од истата. Имено, тој ја заснова својата анализа врз двата класични приоди, актерство и структура, од кои едните ја проучуваат Европската унија односно нејзиното влијание врз светската политика, додека другите го проучуваат нејзиното однесување како функција од меѓународните институции и другите структури во коишто се наоѓа.

2. Европската унија во теориите за европска интеграција

Теориите за европска интеграција² се раѓаат како резултат на

---

2) Досега во теоретската мисла на европската интеграција се имаат развиено повеќе теории како федерализам, функционализам, неофункционализам, либерален интерговерментализам пристапот на владеење, пристапот на политички мрежи, нов институционализам, социјален конструктивизам, дискурзивен пристап, пристапот на родова еднаквост, нормативната теорија, критичка политичка економија и др, но во интерес на времето и на темата ќе бидат обработени само неколку.

неуспехот на теориите за меѓународните односи да најдат соодветна дефиниција на новиот феномен којшто никнува во поствоена Европа преку процесот на европската интеграција. Тие се јавуваат во педесетите години од минатиот век и паралелно се развиваат со тековното еволуирање на европските заедници (Dize & Ante, 2005, 2011; Keukeleire & MacNaughtan, 2008). Една од првите класични теории за европската интеграција претставува **федерализмот**. Оваа теорија слично на реалистичките видувања го лоцира главниот проблем на меѓународните односи во меѓународната анархија, која произлегува од државите-нации односно од нивниот страв да го загубат сопствениот суверенитет (Burgess, 2005). Па така, тргнувајќи од настаните кои го проследија 20 век, федералистите ја понудија оваа теорија како решение кое ќе допре до суштината на меѓународниот систем и со кое ќе се укине националната зависност и ќе настане фузија на разните политички ентитети во еден единствен федерален систем. Федералистите веруваат дека преку воспоставувањето на унија во Европа ќе се решат конфликтите помеѓу различните групи, т.е. дека ќе се забрани своеволијето во употребата на сила и истото ќе се канализира во една супранационална форма на владеење која ќе биде способна да ги регулира внатрешните односи помеѓу владите, како и да достигне заедничка одбрана и надворешна политика.

Другиот класичен пристап кон европската интеграција е претставен од **функционализмот**. Имено, функционалистите (Andreatta, 2011) спротивно на федералистите сметаат дека модерното општество е доминирано од прашања поврзани со ниската политика како што се добросостојбата на граѓаните и економскиот развој, и според нив, основната причина за интеграција не е претставена од односот помеѓу политичките заедници, туку од неможноста националните држави да им пружат основни услуги на граѓаните. Во овој пристап, главниот фокус е свртен кон индивидуите наместо кон политичките субјекти како кај федералистите. Од друга страна, **неофункционализмот**, кој се појавува во шеесетите години од минатиот век, исто така поаѓа од концептот на ниска политика како и функционалистите, но спротивно на нив, ја теоризира можноста за создавање на континентална унија т.е. супер држава со сопствена надворешна и безбедносна политика, но сепак, без федерален устав, туку само со одреден централен авторитет (Schmitter, 2011). Според неофункционалистите, интеграцијата спонтано еволуира преку процесот на прелевање (*spill – over*), при што функционално прелевање од една во друга област генерира техничко прелевање кое понатаму се шири на супранационално ниво. Заради акцентирањето на ниската политика, политичките прелевања настануваат после економската и социјалната

интеграција, па затоа, кај функционалистите надворешната политика има споредна позиција.

Интерговерментализмот-либералниот интерговерментализам (Schimmelfennig, 2005; Moravcsik & Schimmelfennig, 2009), или теориите за меѓувладиниот приспап го гледаат европскиот пристап како свет во којшто владите дејствуваат истовремено во две арени: домашната и меѓународната. Имено, од една страна, владите преговараат на меѓународно ниво само за оние работи коишто се одобрени од домашниот електорат, бидејќи нивниот примарен интерес е повторно да бидат избрани, додека од друга страна пак самите меѓународни преговори и институции го менуваат и го обликуваат домашниот контекст каде што се создава политиката. Либералниот интерговерментализам се претставува како „сéoпфатна теорија“ бидејќи се стреми да го објасни процесот на регионалната интеграција низ повеќеслоен модел кој вклучува најмалку три теории (приоритети, преговори и институции) и бидејќи се заснова на претпоставките дека државите се актери и дека се рационални. Па така, Европската унија се подразбира како серија на рационални одлуки донесени од страна на националните лидери, кои претставуваат производ од економските интереси на моќните домашни фактори, од асиметричната меѓузависноста помеѓу државите и од улогата на институциите во поддржување на меѓудржавните заложби.

Што се однесува до **социјалниот конструктивизам** (Risse, 2005; Checkel, 2006; Jackson 2007), тој неодамна влезе како пристап во изучувањето на европската интеграција и унија, како резултат од прелевањето од дисциплината на меѓународните односи. Според него, агентите и институциите се взаемно конститутивни (White, 2004), при што тие ги концептуализираат институциите како социјални структури коишто влијаат на агентите и на нивното однесување, каде агентите при нивното дејствување ја следат „логиката на прифатливост“ (logic of appropriateness)(March & Olsen, 2004), која претставува нормативно засновано однесување и кое се разликува од стратешкото односно инструменталното однесување, карактеристично за „последичната логика“ (logic of consequentialism). Врз основа на тоа, Унијата е претставена од двонасочен процес на креирање на политики (policy-making) и јакнење на институциите (institution-building) на европско ниво, кои понатаму се враќаат како фидбек во земјите членки и во нивните политички процеси и структури, при што двојната интеракција на агентите и институциите засновани на норми, правила, политики и комуникациска пракса ги обликува социјалните интереси и идентитет на агентите, *id est* на Европската унија.

Заклучок

Summa summarum, специфичниот карактер и постава на Европската унија, кои од денешна гледна точка ја одликуваат Унијата со неспорен протагонизам на меѓународната сцена, било во областа на човековите права, регионалната соработка, трговијата, екологијата и слично, сè уште не можат да си го најдат своето место во меѓународните односи. Ова се должи пред сè на тврдокорноста на класичните пристапи на меѓународните односи кои одбиваат да ги соголат своите постулати од реалистичките видувања на светот, и на парцијалноста на теориите за европска интеграција во дефинирање на Европската унија и во определување на нејзиното место во меѓународните односи. Ваквата *status quo* ситуација, во очи на светската економска криза, новите превирања и геополитички здружувања кои се случуваат на меѓународната сцена, сè повеќе и повеќе ја нагласува потребата од нови системски теории кои би можеле барем приближно да ја доловат природата на Унијата како политички субјект, и конечно да ѝ го лоцираат местото во меѓународните односи.

Користена литература:

- ANDREATTA, Filippo: "The European Union's International Relations: A Theoretical View" **in** HILL. C. and SMITH. M. (ed) *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, Oxford, 2011, pp. 21 – 44.
- BULL, Hedley: "Civilian Power Europe. A contradiction in terms?," *Journal of Common Market Studies*, volume 21:2, December 1982, pp. 149 - 170.
- BURCHILL, Scott: "Liberalism" **in** BURCHILL, Scott, LINKLATER, Andrew, DEVETAK, Richard et altri, *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, pp. 55 – 83.
- BURGESS, Michael: "Federalism" **in** DIEZ, T. & WIENER. A (ed) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 25 – 44.
- CHECKEL, Jeffrey T.: "Constructivist approaches to European Integration", Working Paper No. 6, February 2006, *ARENA – Center for European Studies*, University of Oslo, pp. 1- 41.
- DESSLER, David and OWEN, John: "Constructivism and the Problem of Explanation: A Review Article", *Prospective on Politics* 3:3, 2005, pp. 597 – 610.
- DIEZ, Thomas and WIENER, Ante: "Introducing the Mosaic of Integration Theory" **in** DIEZ, T. & WIENER. A (ed) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 1 – 23 .
- , "Introducing the Mosaic of Integration Theory" **in** DIEZ, T. & WIENER. A (ed) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford, 2009, pp. 1 – 24.

- DONNELLY, Jack: “Realism” **in** BURCHILL, Scott, LINKLATER, Andrew, DEVETAK, Richard et altri, *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, pp. 29 – 54.
- GINSBERG, Roy H. and SMITH, Michael E.: “Understanding the European Union as a Global Actor: Theory, Practice, and Impact” **in** MEUNIER, Sophie and McNAMARA, Kathleen (ed) *The State of the European Union, Making History: European Integration and Institutional Change at Fifty*, Volume 8, Oxford University Press, Oxford, 2007, pp. 267 – 282.
- GINSBERG, Roy H.: “Conceptualizing the European Union as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability – Expectations Gap”, *Journal of Common Market Studies*, volume 37:3, September 1999, pp. 429 – 54.
- , *The European Union in International Politics. Baptism by fire*, Rowman and Littlefield Publishers, Inc., Oxford, 2001.
- HILL, Christopher & SMITH, Michael: “International Relations and the European Union: Themes and Issues” **in** HILL. C. and SMITH. M. (ed) *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, Oxford, 2011, pp. 3 – 21.
- , “International Relations and the European Union: Themes and Issues” **in** HILL. C. and SMITH. M. (ed) *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 3-20.
- HILL, Christopher: “The Capability – Expectations Gap, or Conceptualizing Europe’s International Role”, *Journal of Common Market Studies*, volume 31:3, September 1993, pp. 305 – 328.
- HOLSTI, Kalevi Jaakko: *International Politics. A Framework for Analysis*, Prentice Hall, Englewood Cliffs – New Jersey, 1995, pp. 1 – 22; 112 – 114; 117 – 130; 250 – 255; 270 – 277.
- JACKSON, Robert H.: “Social Constructivism” **in** JACKSON, Robert H. and SRENSEN, Georg (ed) *Introduction to International Relations: Theory and approaches*, Oxford University Press, Oxford, 2007, pp. 162 – 77.
- KEUKELEIRE, Stephan and MacNAUGHTAN, Jennifer: *The Foreign Policy of the European Union*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2008.
- MARCH, James J. and OLSEN, Johan G.: “*The logic of appropriateness*”, Working Paper 04/09, ARENA – Centre for European Studies, University of Oslo, 2004, pp. 1 – 28.
- MORAVCSIK, A. and SCHIMMELFENNIG, F.: “Liberal intergovernmentalism” **in** WIENER, A. and DIEZ, T. (ed) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford, 2009, 67 – 87.
- NUNES, Isabel Ferreira: “Civilian, Normative, and Ethical Power Europe: Role Claims and EU Discourses”, *European Foreign Affairs Review* 16, 2011, pp. 1-20.

- REUS-SMITH, Christian: “Constructivism” **in** BURCHILL, Scott, LINKLATER, Andrew, DEVETAK, Richard et altri, *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2005, pp. 188 – 212.
- RISSE, Thomas: “Social Constructivism and European Integration” **in** DIEZ, T. & WIENER. A (ed) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford, 2009, pp. 144 – 161.
- SCHIMMELFENNIG, Frank: “Liberal Intergovernmentalism” **in** DIEZ, T. & WIENER. A (ed) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 75 – 96.
- SCHMITTER, Philippe C.: “Neo-Neofunctionalism” **in** DIEZ, T. & WIENER. A (ed) *European Integration Theory*, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 45 – 75.
- WHITE, Brian: “Foreign Policy Analysis and the New Europe” **in** CARLSNAES, W., SJURSEN, H. & WHITE, B. (ed) *Contemporary European Foreign Policy*, SAGE Publications Ltd, London, 2004, pp. 11 – 31.
- WHITE, Brian: “The European Challenge to Foreign Policy Analysis”, *European Journal of International Relations* 5:37, 1999, pp. 37 -66.
- WHITMAN, Richard G.: “The International Identity of the European Union: Instruments as Identity” **in** LANDAU, Alice and WHITMAN, Richard G. (ed) *Rethinking the European Union. Institutions, Interests and Identities*, Macmillan Press Ltd, Basingstoke, 1997, pp. 54 – 75.